

ШЫН

Совет Эвилелинин Коммунист партиязынын
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттеринин,
ажылчы чоннар депутаттарынын область Советинин органы

1925 чылда
үндүрүлгөнгөн

1955
ЯНВАРЬ

4

ВТОРНИК

№ 2 (3196)

ӨРТӨӨ 20 КОП.

Ч. Чилбан-оол.— Малчынар ортузунга агитас-массалык ажылды күштөлдүрөр (2 арин).
С. Кызыл-оол.— Биствң волхозуветун эртен чылда үндүрүлгөнү (2 арин).
А. Тарасов.— Бүдүрүлгө мастерин ролон бүгү хемчег-биле бедилер (2 арин).
С. Тору-оол.— Улустарын найраалы — совет күрүненин күчүрүнү болгаш тилкетирибизин үндүлгөнү (2—3 арин-нар).
А. Антонов.— Анык салгачыларын

ажылчылары — хүндүлүг сорулга (3 арин).
К. Тугарини.— Бүдүрүлгө чердеринге күн-ажылы камгалаары (3 арин).
А. Онисимов.— ЭМЧИНИН СҮМЕЗИ: Халдарымыз аарыларын туртуларын каа-чаар камгалаары (4 арин).
С. Шалчима.— Улус судтарынын ажылы улам эскижер (4 арин).
Германиянын коммунист партиязынын съездинде (4 арин).
Франциянын национал туралында (4 арин).

ССРЭ-нин Дээди Советинин Президиумунун Даргазы эш К. Е. ВОРОШИЛОВТУҢ чаа чылда чугаазы

Эргим эштер! Биствң ынак Төрээн чуртувусу—Совет Социалист Республикаларнын Эвилелинин эргим хамааттылары! Эгелеп турар чаа чыл-биле Силерге чүрөктин ханызындан байыр чедирип тур мен!

Эртен чылдын дургузунда совет кижилерин күженишкени-биле биствң Төрээн чуртувусу улам-на бай, улам-на күштүг болу берген ханы өөрүшкүнү күзели-биле демдегеп тур бис.

Эртен чыл болза, социалист улутпунуң улам ырайгы хөгжүлденин, көдээ ажил-агыйнын көдүрүшкүнүнүң болгаш биствң хэй национал Төрээн чуртувустун эртеминин болгаш культуразынын чектелешкенин чылы болган.

Бо чедишкенир — маадырлыг совет улустун — ажилчынарнын, колхозчуларнын болгаш интеллигенциянын тургузукчу күш-ажылынын түннели-дир. Олар болза, бодунун Коммунист партиязынга удуртурган коммунист нитилелдин могаг чок тургузукчулары болгаш тайбын база кижилерин аас-кежин дээш алдарлыг демиселчлер, чаа-чаа тилелгер-лерге бүзүрелди чоруп олар кижилер-дир.

Маркс—Энгельс—Ленин—Сталинның улуг идеяларынга сорук кирген совет улус эгелеп турар чылда биствң Төрээн чуртувусу улам-на күчүш-ыдалдыг болдулары дээш улум улуг күженишкени-биле ажилдаар.

Чаа, 1955 чылче кирип тура, боттарымыздык чедишкениривиске чоргаар бистер, Совет Эвилелинин, Кыдат Улус Республиканын болгаш тайбынга ынакшылдыг бүгү улустарың шудургу күженишкениренин түннелинде эртен чылын улустар аразынын дүшкүрлүг чоруктарынын чамдык чавырлышкынына болганын ол ышкаш сепкил ханышы-кыны-биле демдегеп бис. Быжык болгаш үр тайбың дээш демисел бодунун үр-түннелдерин берген.

Ынчалза-даа ол чорукка тайбының дайзыннаны таарзынмай турарлар.

Чамдык барын талакы күрүнелерин чагырыкчы бөлүктери боттарынын улустарынын күзел-соруун барымдалавайн база төгүңүнч уроктарын уткаш, сөөлү барып айылдыг уржуктарлыг агресси политиканы чорударын үргүчүлүп турарлар.

Барын талакы күрүнелер Европанын төвүнге герман милитаризмин катап төртүндүрүшүшкөн, байдалды нарыктыкка, чаа дайынны айылы күштөлдүрүп турар ол фактыны тайбынга ынакшылдыг улустар оюп эртип шыдаас.

Даштыкы чурттарны эргим хамааттылары, эр болгаш херэежен кижилери, оолдари болгаш кыстары! Эртен чыл бүгү кизи төрөлгөтенге аас кежик болуп, тайбының чылы болган.

Бүгү чурттарын бөдүүн, ак-сеткилди кижилери дайынны күзөвейн турар, олар тайбың болгаш акы-дүңмалышкы эпиг чурттаарын күзеп турар деп чүвөгө чигинмейн тур мен.

Бир эвес улустар тайбының херээн боттарынын колдарынга алыр болгаш ону туюлуңга чедир камгалаар болза, тайбының дайзыннаны боттарынын планнарын боттандырып шыдаастар.

Эгелеп турар чаа чыл база-ла бүгү дегелейге тайбының улам ырайгы болжлаарынын чылы болур дээрзинге совет улус улуг кыдат улус-биле быжык демократыг чурттарын бүгү улустары-биле акы-дүңмалышкы каттыжышкынын бүзүрөп турар.

Европанын тайбынга ынакшылдыг күрүнелери чоокта чаагы Москва чөвүлел хуралынга тайбының улуг херээ база европанын улустарынын айыл чок чоруу дээш демиселге күзел-чүткүлдүүн көргүскөн. Совет кижилер, даштыкыда бүгү бөдүүн кижилер-биле бир дөмей, Европага кол-лективтиг айыл чок чорукту системасын тургузарын кыйгырып турар Москва чөвүлел хуралынын Декларациязынга байыр чедиргенер.

Бодунун улуг чуртунун ээни, тайбын, хосталга болгаш бүгү кизи төрөлгөтенин аас-кежин дээш муракчы демиселчи — совет улус чаа чылче долу чогаалдыкы күштерлиг болгаш төттүмөс энергиялыг, бодунун ынак Төрээн чуртунун чагай чоруунга улам-на улуг маадырлыг ажилдаарынга белени-биле кирип турар.

Совет Эвилелинин Коммунист партиязынын Төп Комитетинин болгаш Совет чазактын өмүнезинден чаа чыл-биле Силерге байыр чедирип тур мен, эргим чангыс ала-чуртулгалары!

Чаа чыл-биле бүгү чурттарын бөдүүн болгаш ак-сеткилди кижилеринге байыр чедирип тур мен! Чаа чыл улустар аразынга быжык тайбың дээш, бүгү кижилерин аас-кежин дээш кизи төрөлгөтенин демиселинге улам-на улуг чедишкениренин чылы болзун!

Эгелеп турар, Чаа чыл-биле!

Кремльге чаа чылдың хүлээп алышыкыны

Декабрь 31-де Кремльде ССР Эвилелинин Министрлер Чөвүлел болгаш Совет Эвилелинин Коммунист партиязынын Төп Комитетин чаа чылдык хүлээп алышыкынын тургузаар.

Кремльдин Улуг ордузунун Георгиевский залында ССРЭ-нин чазак кежигүнери, СЭПН ТР-ның кежигүнери, ССРЭ-нин болгаш РСФСР-нин Дээди Советтеринин депутаттары, бүдүрүлгөн муракчылары, Москванын улутуң бүдүрүлгелеринин болгаш туулаарынын удуртукчулары, социалист көдээ ажил-агыйнын ажил-ишчилери, Совет Эвилелинин болгаш Социалист Күш-ажылдын Маалдырлары, Совет Армиянын, эртемдин болгаш культураның өскү төлөөлекчилери чыгыганнар.

ССРЭ-нин Дээди Советинин Президиумунун Даргазы эш К. Е. Ворошиловтуң чаа чылда чугаазын хүлээп алышыкынын кызыкчилери байырлашкыны-биле утгааннар.

Кремльге аныктарнын балы

Кремльдин Улуг ордуу оттар-биле чыгыштан турган. Москванын ийи чарты мун ажы оолдари болгаш кыстары аялар бирге, беже, чаа чылдын бызынга келгенер. Оларнын-биле кыды — Кыдаттың болгаш улус демократиязынын өскөдө чурттарынын аныктарынын төлөөлекчилери база келгенер.

Безжакпын 8 шак. Комсомолдун Москва хоорай комитетинин секретары М. Давыдов чаа чыл-биле чыгыштанга байыр чедирген.

«Партия биствң баштынчыныс» деп мур чагылааны турган. Олу Сталин

Улуг совет улуска, шыгарангай Коммунист партияга алдар кылдыр, ажил-чин агы биле колхозчу тараачынарга, оларнын бузулбас эвилелге алдар кылдыр, шыгарангай Совет Чепеостиг Күштерге алдар кылдыр, Совет күрүненин тайбын политиказынга алдар кылдыр эш К. Е. Ворошиловтуң салган йөрээлдерин чыгыштанга диниттиг адыш чаксааны-биле харылааннар.

Найралдыг улуг кыдат улуска алдар кылдыр, улус демократиязынын чурттарынын ажилчы чоннарынга алдар кылдыр салдыган йөрээлдерин хүлээп алышыкынын кызыкчилери ийи-биле утгааннар.

Хүлээп алышыкы партианын, чазактың болгаш совет улустун сырды каттыжышкынының өскү херечил болган.

Хүлээп алышыкы үезинде улуг коңерт болган, анза Москванын, Ленинграднын болгаш Киевтин агис күштери киришкенер. (СЭТА).

аттыг автозаводтуң нити иры күтүсеп турган. Төрээн партия дугайында ирны анык стагелерилер, тулгулар, демир-орудчулар, пөс-таавычлар, машина тулгузулары дегин турганнар, алчыларын аразында — анык Москвачылар — түрөө наймысалыкы шөлөөлөп келген Сибириниң болгаш Алтайның кур черлеринин чазыгычылары бар.

Георгиевский залда, гранитт палатада болгаш өскө-даа залдарда оттар-биле чыгыштанга аныктарын догаандыр баш эгелээп. (СЭТА).

Дээрги Чарльз Эдвард Шаттын айтырыгларынга ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазы Г. М. МАЛЕНКОВТУҢ харылары

«Теденбис» деп теледээр болгаш кинохроника компаниязынын Вашингтон бю-розунун аргелекчини дээрги Чарльз Эдвард Шатт чамдык айтырыгларга харылаарын Г. М. Маленковтан дилээп.

Дээрги Чарльз Эдвард Шаттын айтырыглары болгаш Г. М. Маленковтуң хары-лары моон аадаан парламентинде.

Айтырыг. Биствң ийи чурттарымыстын аразынга тайбының канчаар эң акы дегил болуру?

Хары. ССРЭ-нин болгаш АКШ-тын аразынга тайбының деткенири хамыктын мурунда ийи тазалар кайзы-даа тайбынны сеткилин ханызындан күзөрүн болгаш өчкө чүткүрүн, олар боттарынын харылааларында бот-бодунун тайбын кожа-хелбээ догунаашкынынын аразынг болгаш эргежок чугулазын барымдалаарын база кайы-кайымын дүрүм эсугаар арга-ажыктарын барымдалаарын негеп турар.

Совет Эвилели кандыгы дээр, ол болза, айтыгын байдаларын удуртууга болдуруп алгаш, ССРЭ-нин болгаш АКШ-тын аразынга быжык болгаш турштуту тайбын харылааларын хандырап, турун турар чөвүлелерин таарыштыр төлөөлө, оортан хамаарышкан бүгү-ле чүткүлери моон сонгаар-даа кылдырынга бедей, өң-биле кыды шак мынд белең чорук Американың Каттышкан Штаттарынын талазында база илдеретинер апаар деп чүвени барымдалаан турар.

Айтырыг. Совет Эвилелинин болгаш Каттышкан Штаттарын аразында дүш-күрүтү чоруктуң эң кол чыдаганын Силернин санап турарыңар-биле алырга, чүт болуп турары?

Хары. ССРЭ-нин болгаш АКШ-тын аразында харылааларга дүшкүрүтү чоруктуң эң кол чыдаганы болза, чамдык америк бөлүктөрүн ааан негекчи ба-рымын-герман арийаны катап тургузарык чоруду турар угламышкыны, чепсел-ленишкенирени эидере бүтүрүп турары база Совет Эвилелин болгаш өскө-даа тай-бынга ынакшылдыг күрүнелерин догаандыр америк шериг базаларынын четканын тургузуу турары болур, ону чаа дайынга белеткеп кылдыр өөрдөн өскөр көрүн болбас. Лондон болгаш париж дугуржулаарын кылган барымы талакы күрүнелер-иниң бургуу-биле амык үеде тайбынга кыжанышкыны күштөлдүп турар болгаш дай-ны айымы өзүп турар деп чүвө бүгүдөгө билдингир болгай.

ССРЭ-нин болгаш АКШ-тын аразында харылааларга дүшкүрүтү чоруктуң чай-ладыр, биствң чурттарымыстың тайбың кыды ажилдаалыгынын чедишкенин хөгжүлденинге быжык үндүзүнн тургузар төлөөлө, кизи төрөлгөтенге санап чепсе-мес чогулаа-халыкчекти таварыштырган герман милитаризмин катап тургузарыкче угламышкыныга төңүчү салыры, чепселенишкенирени эидере бүтүрүп оока-дыр болгаш тайбынга ынакшылдыг күрүнелерин шериг базалары-биле хүрээлери-ниң политиказын узуткаары эргежок чугула.

Айтырыг. Ираккы Чөөн чүте туруп турар чөвүлелерин шийтирлеп таарыштырынга хамаарыштыр дипломаттыг чугаалаашкынынга байыр чедирип болур Силер бе?

Хары. Ие, Ираккы Чөөн чүтүп элзеп хэй айтырыгынын шийтирлеп таарыштырынга хамаарыштыр соңуугалдыг күрүнелерин аразынга

Колхозчуларнын хүлээлгелери

ЧЕДЕР. (Телефон-биле). Кызыл райондун Чедер кыды Советинге соңуудалар өрт-дарынын талазы-биле комиссиянын уста-зынга беш кизи деп шийтирген. Комиссия-нын даргазына эш С. И. Сатрина, дарга-зынын ораалакчысына эш А. С. Монгуш, кежигүнеринге эштер Н. Х. Норбу, Х. Ч. Кулар, Н. А. Роговчук болган.

Тийлекке көдээ ажил-агый артелинин колхозчуларынын декабрь 27-де болган ийи хуралында соңуудалар хүнүнге чедишкенин ужуражыр талазы-биле тодар-гай хүлээлгелер алдыган. Малды мееди, аштуту чыл ашкыр, чысык хову ажилы-ныга белеткеп хынамчалыг доозар.

Малчынарда 3 чурттага бажыларын 60 бызаа кирер чаа калканы кызылган, келир чылдын тулууга хергелээр 690 кубометр мылты соңуудалар хүнүнге чедир белеткенишкен, оон 150 кубометр тууг умекторунага сөөртүп алган турар. Колхозчу ишчилерин сөзү оларнын боттуг амыдырагынан кырышкыс.

Чоннун кадыкшылы дээш

Мен школага өөренип турган, эчки бо-лурму шийтирлеп алган мен. Чеди чыл школамы дооскам, Кызылдын фельдшер-акушер школазынга өөренип киргем, 1949 чылда ортумак эчки өртемниң дипло-мун алган мен. Ынчаарда областтың кы-дык камгалап кылды мен Барыч-Хем-чик районун Кызыл-Тайга суму эмнелге-анын аргелекчиинге чортукам. Ажылдык эгелээминин баштайгы хүннеринде бер-гелер турган. Аары кижилерин канчаар хүлээп алдыр, эмнээр, аарыгын төөгү-зүн илередири дык берге турган.

Бергелерин ажим тийээр төлөөдө хөй-нү билери менден улам-на негетини кел-ген. Ынчангаш медицина талазы-биле ли-тератураларын омуңун, дуржулгалык эчки өш-өөрүмдөн арга-сөмүн үргүчүлү ал кел-генин түннелинде бергелер меңө көргү-чүт эвес апарган.

Ажылдан эгелээминин ийги чымында мен Кызыл райондун Көк-Тей суму эм-нелгенин аргелекчиинге чортукам.

КОЛХОЗЧУ СУУРДА САДЫГ АЖЫДАКЧЫЛАРЫНГА ӨӨРДИЛГЕ

Кызылдын горно баштар чери стол-о-ва директорларынын, магазин аргелекчи-леринин болгаш садыг ажилдакчылары-нын политехниктиг билини белдеринче уганган өөрдиктег организациян. Мында чүе амык кизи өөренип турар.

Бүдүрүлгө ажилдаашканын билиг бе-дидеринин өз өөрдиктегери совет садыг-тын шын организацияларынга, үчөт, отчө-тү чуртунуң тургузарынга, ылангы хөй-ниги чемненгелер черлеринин ажилын акиждеринге улуг ыдыни бээр.

ЧОНГА ЛЕКЦИЯЛАР

Бин-Хем райондун ажилчы чоннарын-га чүгө декабринин дургузунда белин 58 лекциялар, оң иштинде 40 лекциялар колхозтарын фермаларында, ышкы одаларга малчынарга номчутушкан.

Политиктиг эртем билгелер негетериди нияталыктын район сабырынын кежигү-нери чүгө сөөлү хүннерин иштинде бе-лин 25 лекцияларын номчаван. Бо ажил-дарга МТС-тин тускай эртемчилерин, колхоз бүдүрүлгенин муракчыларын каа-чаар кырыштырып турар.

Бедик дүжүм дээш биствң демиселивис

Биствң колхозу организастынгандан бээр беш-ле чыл эртен. Бо кам чылдар-нын дургузунда биствң ажил-агыймыс өзүп, быжыгып, районда муракчы кол-хозтарын бирөөсү болу берген. Ылангы чыл бүгүдө-ле тараа шөлү калбарып, оон дүжүттүң бедик турар.

1953 чылда колхозчуларын нити ху-ралында келин № 1 хову ажилынын бри-гадынын бригадиринге бадзыван.

Бедик дүжүттү чеди алырынга агро-техниктиг күрөтүп өөрдиктеп меңө бы-жык билиг берген. Биствң бригадыда 90 күш-ажык кымын шыдаар кижилер, 14 аят, 60 илдер, 7 андыан, 15 хомут бар. Ол бүгүгү хамаарышкан кижилерге ху-ваап, ажилды өвөөлдөөри менден негет-тинген.

1953 чылда колхозтуң бүдүрүлгө пла-нында көрүнгөниң эсугаар биствң брига-дыс 515 гектар тараа культуразын та-рырып турган, 510 гектарын тарааш, оон ортумаа-биле 17 центнер дүжүттү ажаап алган. Ол болза, СЭП ТР-ның сентябрь Планумунуң биствн негеп турар негелде-ниге ам-даа четпейн турар чымы дүжүт хөдөөн мелеер билген бис.

— Биствң мурунуста сорулга улуг... Ону чедир алдыра черин кежигүчидер бол-гаш тарааның ажаалгаын эскижерде биствн бригаданың кол сорулгазы болуу-деп, колхозчулар бригаданың хуралынга боттарынын саналын бергенер.

1954 чылда биствн бригадасына 588 гектар тараа культуразын тарырып бү-дүрүлгө планынга көргөн. Пляны ажим күтүсеп, 610 гектар черин гектар бу-дүрүндөн-не ортумаа-биле 17 центнер дү-жүттү алырын хүлээнген бис. Бедик дү-жүт дөөш кызылмай ажилдаашкыны-ның түннелинде бир гектардан ортумаа-биле 25 центнер дүжүттү өстүргөн бис.

Бедик дүжүт өстүрүнгө биствн дур-жулавыстың чамдык чүдө?

Унуң дүжүттү чери хандыр алдар-гаш оң сугтадын, ажаалгазын, чеминчи-дигенин шын организациястар болза бедик дүжүттү ап болур. Кызылганын «мыл-ыттуу 553» деп сөртүн 78 гектар чеге тараан бис. Ол шыга 70 амык тона е-дети төккөш, чазын чажып, тараан сөөлүне пюль айнык баштайгы хүннеринде та-раалар 2—3 кулак чедир үнү келгенде 30 тонна хүлүк хол-биле 35 кизи чажып доостуусу. Бирги сугтарыга болгаш үчү-төгүшкүнү доозулган соонда бөк үшү-терин ашталгазын 40 кизи чоруткан бис. Чайын тараанын сугтарылазын ийи улаа чоруттуусу. Ол шөлдөн 42 центнер дүжүт алдыган. Ылангы Серин, Сүрү, Дамба аларнын сугтары турган черлерин-де оон-лаа хөй дүжүттү алган бис.

450 гектар тарааны сугтагын черге тарааш, ону сугтары-биле сугтарычы-ларга 20 кижилерин быжыганан. Сугта-рыкчы буртууга-ле 20—30 гектар, оонашкан. Шыраалыда алышта 30 гектар хуруккан черге арбай тарааш бис. Кууга

оон 35 центнер дүжүт алдыган. Оон агы-нда 141 гектар сугтагын черге «фляга» деп кызылганы тарааш оон 36 центнер дүжүттү өстүрүп алган бис.

Оон агында үрениренин арылаашкы-нын эң кыл чорудары, шилениң үрениренин тускайлаары, үренирениң чаштырмагызын чөгүр, өйүлө чөрт-дары оң чугула. Биствң чамдык колхозта-рымыс тарааны культуразы аайы-биле чажар чурунуларын болгаш нормалары шын салгызын турары шын эвес. Чам-дык черлерге «дук сылтадыр» өндөр ча-рыкы кааптар, чамдыкта чөгүр нормалы эсугаар чаштырбайн турар. Мындыг чорук-тар бедик дүжүт алырынга улуг моонда-ктыг. Биствн бригада мындыг чорукту бе-лүрбайн турар. Тарааны чаштырары се-алаларын чажар нормалын тургузар болгаш хынаар чорук колхозтуң агроно-му-биле меңө чачыл болган.

Бедик дүжүттү чеди алырынга кол чүтү—тайгы чер алдырыдамы өки хи-намчалыг алдырып алыры болгаш чери өки болбаарылар ажилды кыллары бо-лур. Ол ышкаш кара хөдөөнүң черлерин ылангы танып билдингир, болбаары-дырындан дүжүт кол хамаарык. Биствң таралавыстың шөлү кара хөдөөнүң черде болгаш тайга эзонде. Мындыг чор-кер бир дугаар сугтарган соонда дөк күр-гавас болур.

Ам биствн бригада келир чылдын та-рылганын белеткеди чедишкенин чоруду турар. 20 тонна «мылдурун», 40 тонна «фляга» деп сөрттүп кызылганы үрениренин болгаш 40 тонна арбай, 50 тонна сула, 3 тонна чигетарааны эриг-лал, скалата уруп белеткен. 455 гектар черде 45 тонна аекти 25 тонна хүлүк төккөн. Өкө сөөртүргө 2 шавактыг алыгы акижер үргүчү ажилды турар.

Бригадада муракчы колхозчуларын саны өскөн. Чижээ, Секке-оол, Дамба, Чигитмаа, Кошкулук, Сүрү, Аракча алар хүнде бүдүр ажилынын нормалы үргүчү ажим күтүсеп турарлар.

Бедик дүжүттү өстүрүп тускай эртем-чилерин арга-сөмүн үргүчү ажилда, агротехниканын бүтүлө үчкелерин са-гырып улуг ужу-дузаам. Биствң кол-хозта агроном эш Капустина үнүштү шынаары, ону каапан сугтарынын, черин алдарылазын кандыг аныкты чоруда-рын бисе үргүчү өөрдик турар.

1954 чылдын күзүндө дык хөй гек-тар кур болгаш курдукан черлерин ал-дырган бис. Ол болза, 1955 чылдын бе-дик дүжүттүн үнүзүн болур. Ынчалгап гектар бүдүрүндөн-не ортумаа-биле 25—27 центнерден өзөө эвес дүжүттү алыр дөөш демиселди чорудуп турар бис. Бис-тер өз хүлээлгенин, эрестиг күтүседи шийдээривис чигитип чөк.

Х. ЕНДАН-САМБУУ,
Барыч-Хемчик районда «Большевик» колхозун № 1 хову бригаданың бри-гадери.

ЭМЧИНИҢ СҮМЕЗИ

Халдавырлык аарыглардан уругларны канчаар камгалаарыл

Быштык соогу-биле холбаштыр уругларнын сыйлаанын аарыгы көвүдөр. Уругну дифтериядан, скарлатинадан болган эске-даа халдавырлык аарыглардан канчаар камгалаарыл? Уругну кадык, шымыра азырап өстүрөр дугайында сатып салып турар не бургуу ол айтырманы сонутууга турар.

Мындаза-даа ол айтырманы харызылаар мурунда уруглар канчаар аарык бээрин чуулаазаа керек. Уруг дифтериядан аарык берген. Уруг чөдүрүп, чуулаап, алгырып турда, оон асыкчаан чараанык болган шаралаачаа суук чуудаларың үрүмкө дамдылары чыгаша турар. Дамың бургуулаа дифтериядан чүс-чүс муң микробтары чөруү.

Бир эвес аарык уруг-биле кады бир өрөөгө кадык уруг турган болза, мындазаа кадык уругтуң асыкчаа дифтериянын микробтары киргеш, ол аарыкны 1—5 контаг тындылар.

Аарык уругта дөп, оон чанынга турган, скарлатинадан, улааноттан, грипптен, кокаштан, салгыч оспазын баа аарык берип болур. Бо аарыглардан аараан кижиниң чанында агаарга микробтар жуугу чорун турган, тыныш дамчыштыр кадык уругларнын организмиче кирер.

Мындаза-даа дифтериядан аарык берген уругтуң чанынга барбаан, чоокшулаан уруг дифтериядан аарык берип болур. Эми аарыктын тымылганын илеретип, аарыктын оон мыай непертерезини орадаарыл. Уругтуң аарык берген чылдаганын неси мындаар толаралы турар: мурундаа дифтериядан аараан уруг болууну номчул турган номун эккен берген, дифтериянын микробтары номга артып калган, мындаа уруг оон дамчыштыр аараан.

Дифтериянын, скарлатинанын болган эске-даа аарыгларнын микробтары организмиче камгалаарга ур не иштинде амырлар, дриг чөруү, мынд болганда бо аарыглардан аарык кижилерин чанынга барбаан кижини ол аарыглардан аарык берип болур. Ол халдавырлык аарыгларнын микробтары аарык уругтуң хелин, ойлаарактарын, номун болган эске-даа аарыглардын дамчыштыр кадык уругларга халдап болур.

Дифтерияны, икин тифин, уруглар кыжын шөйүндүгүн халдавырлык аарыглары деп алап турар, үгө дие, бо аарыгларнын тымылган микробтар аарык кижиниң шөйүндүгүн чөруү. Олар шөйүндүгө аш-чөм-биле, эң ылаңгы суг-биле кады дамчыштыр кирер. Бо аарыгларнын непертерезини болза сөз болур.

Чамык таварылга микробтар кижиниң организмиче барган, аарык тымылган

дырбас чоруктар бар. Чүгө дөрге, оон организмиче микробтар бар болган ол кижини догандыр турарларга аарыктын таралканы болур, мындаа чач микробтар аарык тымылган.

Устүндө айтыган чуудалардан алган көөргө, халдавырлык аарыглар агаар (лоозун), аш-чөм, суг, илдик-хеп, ымыра, сөз болган эске-даа чуудалар дамчыштыр тарап турар. Яны-бүрү халдавырлык микробтарнын дамчычыларын билип алганда оларнын уруглар организмиче дамчык бээрин моондактар дыка хөй кемчелерини ап болур.

Кадык уруглар аарык уруглар-биле харылдашпанын, оларнын чанынга барбааны дөп хайгаараар керек.

Бир эвес чаш уругтуң не грипптен аараан болза, уруг эмирлерде асык, дүчүтүн аржымын-биле шарым азыр болган холдарын саваң-биле эки чуур керек. Аарык уруг ажаан турар кижини ас халат кедип азыр болган кадык уругларга чоокшулаазаа жуураат. Аарык уруг ажаан турган кижини чөруүлаа эске арып платке кетеш, холдарын саваңчан чуур керек.

Дүргөн этизине, эске уругларга оон аарык халдавырлык дөп, аарык уругтуң эмнегеге чыттырар керек. Аарык уруг чыткан бажыны болган оон илдик-хелин дезинфицилаар керек.

Бир эвес уруг халдавырлык аарыгдан аарык берген болза, халдавырлык аарыктын непертерези дугайында кемчел азыр-биле оон барып турганы консултация чегинге, уругтар салынга азы яслинче, школазыга амындаар керек. Бир эвес халдавырлык аарыгдан аарык берген болза, оон кады турганы уругларнын эми чөпшөрөл чокка школа, уруглар салынга азы яслинче чөруүлаа.

Уругларга хамаарлык турар бүгү чуудалар аарык-шөйүндүгүн шындык сатымыр уруг угур-лузым. Уруглар турар оран-бажыны арып тургузары, агаарлары микробтарнын чөдүлөшкө болган оларнын непертерези тараарында моондак болур.

Уругларнын организмиче яны-бүрү аарыгларга угураарын кылдыр быжыглар аарык эрөөкө чуугла. Быжык, дамыкан организмиче уруг халдавырлык аарыглардан белен азырбас. Шын чөмөнчөлө, арып агаарга агаарлаарын, арып-шөйүндүгүн чөруү сатымыр уругларнын организмиче быжыгларында болган организмиче яны-бүрү аарыгларга угураарын чөруүн күштелдирер.

Оспадан, дифтериядан болган эске-даа аарыглардан уругларын камгалаарга баш уугу тарылгалар чөруү керек. Не бургуу уругларын чөгүтү өйндө тарылдап дөп сатып салыр угураат.

А. АНИСИМОВА, Кызылдың № 1 яслинин эмчиси.

Улус судтарынның ажилын улам экижидер

1954 чылдың декабрының 12-де болуп өрткөн улус судтарынын сонгулданы болза, судтарын ажилын улам экижидеринге канчаар-даа аажоо уруг идиин берген.

Улус судтарынын ажилын моон сонгаар чөгүтү негелдеинге чедир экижидеринге бол чүе болза, шийтекилериниң сонгулчулар-биле сырый харылдаалык болуру болур. ССРЭ-нин эвилдеген болган автономну республикаларынын суд тургузууну дугайында Дүргүндө 29 чуудуң буугаар сонгулчуларга өткөдүн чөгүлөрдө кадык берип, оларнын саваң чыгылары уругчул ап турары чуугла. Амылчы чоннарга хоолдулар тавымдыганы күштелдирер керек.

Артын практикадан алган көөргө, Кызыл хоорайнын ийги уластуугу улус судтарынын шийтекичи турган эш Алексеев 1954 чылдың I—III кварталларында ол уластуугу негелдөөрине — бүдүрүлгелерин болган албан черлеринин ажилын, албан хаажчыларында 16 кезек чеге болууну өткөдүн берген. Сонгулчуларын саналдарын болган чагыларын ап, оон амылчыларга ботандарын турганы-биле баа бир эки ажилың судтарын бирээзинге ол уластуу санатынган.

Кызылдың көдө район улус судунуң шийтекичи эш Домковская 1954 чылдың чызынында сонгултурган. Оон бээр кызыл хуусааның шийтекичи болууну сонгулчуларында 6 катап өткөт илеткедерин кылды берген. Сонгулчуларын чагыларын үлөгерин-биле күсөдип экижиге болган район судунуң ажилын экижиге. Районун ажилы чоннары эш Домковская район судунуң шийтекичинге 1954 чылдың декабрь 12-де баа катап сонгуп алганнар. Ол ышкаш Тамиз, Кал-Хем, Чөөн-Хемчик болган эске-даа районнарын улус судтарынын шийтекичтери 1954 чылдың III кварталында чедир холкоостарга бүдүрүлгелерге, албан черлеринге-сонгулчулар мурунга боттарын ажилын дугайында өткөттарыны кылтылааннар.

Улус судтарынын шийтекичтериниң сонгулчулар-биле үзүктөл чок харылдаалы суд органдарын ажилын улам экижидеринге уруг угур-лузым.

Мынд турбуже моон мурунда чамдык районнарын улус судтарынын шийтекичтери сонгулчуларын мурунга өткөт илеткедерин кылбайн, сонгулчулар-

биле харылдааны хоорук турганы-биле боттарынын ажилында уруг чөптөстерин болуп келгени өрткөн сонгулдулар үзүктөл илерези.

Ылангы Барыш-Хемчик райсууда 1952 чылдың августун 6-да районун сак квалитетин «Комсомо 30 чыл ою» колдооткан 12022 рубль негез хөрө, бааза 1952 чылдың январь 16-да хамкаты өлөжиниң Писаренковдан эл өрткө 1200 рубль негез хөрө шийтекичтериниң чыгыны илерези. Оон бургуу Барыш-Хемчик район судунуң шийтекичти турган Дугуур-оога онаажыр болза-даа оон ылай Юстиция министрствонун Тыва автономну область эргелдинин, оон ревизорларын чөптес ажилы болур. Ол ышкаш Сүт-Хөл районун улус судунда элөөн хөй негелде черектери чөгүтү үзүктөл шийтекичтериниң турар.

Моон сонгаар улус судтарынын ажилын экижидеринге областын юстиция эргелди кичээлге салыр керек. Областа улус судтарынын шийтекичтеринге 1951 чылда сонгулчуларын барык-ла 50 хуузу үрүктиттир өрткө чок, оон иштинде 11 хуузу кадык-ла үрүктиттир курастарга өөренип чорбаан кижилер болган. Мындаа улус судтарынын чөвти чаа болуп өрткөн сонгулдуларында сонгултурган шийтекичтериниң 65 хуузу ортука болган дөдө өрткө, 35 хуузу бир чыл хуусаалык үрүктит курастарына өөрөнгө эштер болуп турар. Оон иштинде Барыш-Хемчик районун улус судунуң шийтекичтинге сонгултурган эш Доржунов-оол үрүктит институтун дөдө, Кызыл хоорайнын бирин болган ийги уластууларын улус судтарынын шийтекичтери эштер Губина, Шувалова, Кызыл районун улус судунуң шийтекичти эш Домковская, Бай-Тайга районунуң шийтекичти эш Бужегит Алыг, Сүт-Хөл районунуң шийтекичти эш Олар Долгар, Тожу районунуң шийтекичти эш Шогдор-оол олар болган эске-даа кадрлар депилди үгүлдү.

Совет судтун ол чаа кадрларын күжүнге дайнып ажилдавышпаан, улус судтарынын ажилын моон сонгаар улам экижидер чорук областын юстиция эргелдинин болган облустун чуугла соругалы болур.

С. ШАЛЧИМА, область судунуң келжигү.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕСИ: Кызыл, Шегиякын кулчузу, бажы № 3, ТЕЛЕФОНЫ: Харысгалгы редакторун болган амылчы квалитетиниң болган бугагтерияны—3—65, харысгалгы секретарыны 4—98, иштин иформация, чагаа, улеттүр транспорт квалитетиниң —3—88.

Моон Арат Республика. Улан-Баторда И. В. Сталин аттыг күртөнин төп библиотеказынын номчулга залында. СЭТА-нын фотокорыканы.

Станиславский болган Неймирович-Данченко аттыг театрын Пекинге чөраавынга хамаарыштыр

ПЕКИН. Москваың Станиславский болган Неймирович-Данченко аттыг музыка театры Пекинге ийи ай болган. Ол үеиниң дүргүзүлде театр кылды көрүчүлөргө 71 спектакльларын көрсөткөн. Театрын артистери Пекинниң заводтарында болган фабрикаларында элөөн хөй концерттерин кылды, Кызыл Улус Республиканын уран-чүгү ажилдачыларын чөгүлдөөн ажил-чорудаларында музаны көрсөткөн.

Декабрь 29-та театрын артисттерини Пекинге сөмүгү түнөө концертти болган. Кызыл Улус Республиканың культуру министрши Шөн Ян-бин алычылдага байыр чедирген. Театрын Пекинге турганы болза Кызыл Улус Республиканын болган Совет Эвилелиниң уаустарын аразында байырамы хөгжүдөрүн болган быжыгларынын хөрөөгө үнөлиг салышыкы болган деп ол чуулааза.

Көдө ажил-агыл талазы-биле кыдат-венгр кады ажилдажылга

ПЕКИН. Көдө ажил-агыл хөрөкчүлөрү чыгарында болган унуштерин аарымыр чөруунга угур демиселдин талазы-биле кады ажилдажылган дугайында кыдат-венгр дугурулуга декабрь 28-те Пекинге ат салдыган.

Улус төлөөлөкчилериниң Бүгү-кылдыг хуралынын доктаамал комитетиниң дарганын орадачылары Го Мо-жо болган Ли Ци-шэнь, күрүне Чөвүлелиниң премьериниң орадачылары Чөн И, Хо Луи, Ли Фу-чунь, а ол ышкаш ССРЭ-ниң Кыдат Улус Республикада ачканы П. Ф. Юдин концертге олурушканнар.

Күртүчүлөр совет артисттерге ижиг байыр чедирип, оларга чечектер тудушканнар. Москваың Станиславский болган Неймирович-Данченко аттыг театрын артисттерин болган ССРЭ-ниң экономикалыг болган культуруму тургузуушкунуң декабрь 28-те Пекинге халдыган делегтезиниң ажилдачыларын алдары дөп декабрь 29-та Пекинниң даргазы Пин Чэнь-хуэп азымышкын ылган.

(СЭТА).

Чехословакияның ажилчы чоннары 1954 чылдың планын чедикшинин күсөткен

ПРАГА. Чехословакияның улеттүрү 1954 чылдың улус ажил-агыл планынын күсөлдөөн чедикшинин дооскан. Чаа чылдың бүдүрүлгө бүдүрүлгө планынын күсөлдөөн дугайын чаа чүс-чүс улеттүр бүдүрүлгелери илеткен турар. Чүртүтүн машина тудар улеттүрүчү төвү болуп турар чыгыс чүгө Пилзене область бөзин 120 бүдүрүлгелер чыл планын ажыр күсөткөшөр.

Острава, Бржец, Готвальд, Либерец бол-

ган эске-даа областарнын шахталары болган улеттүр бүдүрүлгелери продукцияны 1955 чылдың үдүгүнге хамаарыштыр берип турар.

Словакиянын ажилчы чоннары чаа чылдың уруг-уугу күш-ажыкчы чедикшиктерин уткуп турар. Словакияның декабрь 25-те-ле 341 улеттүр бүдүрүлгелери чыл планынын доосканын дугайын илеткөөшөр.

(СЭТА).

Болгарияның ажилчы чоннарын бүдүрүлгө чедикшинери

СОФИЯ. 1954 чылдың өтөзине Софияны он-он мураккы бүдүрүлгелериниң коллективтери күш-ажыкчы бүдүрүлгөлүүн беддери болган үндүр продукцияны бот-үнезин чигелер дөп чарышты калбартыр деп чүртүтү улеттүрүнүң бүгү ажилдачыларына кылтыгыр үндүргөн. Ол кылтыгыр 2260 бүдүрүлгелери коллективтерин хаара туткан.

Чарыштын инициаторлары 1954 чыл-

дың планын декабрь 20-да күсөткен. Болгариянын эске-даа хөй-хөй бүдүрүлгелери чыл планын хуусаа бетинде доосканнар. Продукцияны бот-үнезин чигелериниң түнөөнде машина тудуунуң улеттүрүнүң бүдүрүлгелери он айларын дүргүзүлде күртөгө 4 миллион түндүг левти (ашканы) камнап бергеннар.

(СЭТА).

Корей ажилчыларнын патриоттуг эгелешкини

ПХЕНЬЯН. Корейниң төп телеграф агентствосунун динчактыгың буугаар алырга КВДР-нын улеттүр бүдүрүлгелеринде митинглер өртпү турар. Ийди ажилчылар 1955 чылдың бүдүрүлгө планынын чуулаажык, оларны хуусаа бетинде күсөлдөрү чедип алырында шийтекичтерин илеретип турарлар.

1954 чылдың планын ноябрь 25-те күсөткөн Хичконгун машина тудуунуң заводунуң ажилчылары 1955 чылдың чыл планын 54 хонук хуусаа бетинде

күсөлдөрү доктаатканнар. Хынамада химиктиг удобренелер комбинатынын коллективни 1955 чылдың планын бүдүрүлгө талазы-биле ноябрь 30-де, тудушкун талазы-биле декабрь 30-де күсөлдөр деп күлөөткөни алган.

Пхеньянын пест-тавы комбинатынын ажилчыларынын митингизинге 1955 чылдың планын ноябрь 15-те күсөлдөрү кылтыгыр турар резолюцияны күлөөн алган.

(СЭТА).

Албанияда көдө ажил-агыл ажилдарын механизациязы

ТИРАНА. Албаниянын сууларын ажил-ишчелери күсүк тарылганын планын кыска хуусааның иштинде бедик арготехниктиг денелге дооскан. Машина-трактор станциялары тараачынырга уруг дуулаачыны көрсөткөн.

Амгы үде чүртү 1947 чылдыңнда дөмөйлөргө 150 муң га хөй черин ажилды кылдып турар 13 МТС-тер бар. МТС-терини хандырып турары хуу ажил-

агыларын тарылга шөлдери чыл келген тудум көүдөн турар. Чыжээлөргө, ол шөлдерин хемчээли 1950 чылда чүгө 13 муң га турган болза 1954 чылда 51 муң га ашкан. МТС-терге кадрлар белеткелчиге Албанияда уруг кичээлгеини салып турар. Ол соруга-биле көдө ажил-агыл механизациязын бир чыл хуусаалык ийи школаларын тургускан.

(СЭТА).

КВДР-да чаа дээди өөредилге черлериниң тудуушкуну

ПХЕНЬЯН. Корейниң төп телеграф агентствосунун динчактыгың буугаар алырга, бо чылдың ноябрьда КВДР-да көдө ажил-агылнын Төп өртөм-ишчилде

институтунуң тудуушкуну эгелез. Ук институтту 1955 чылдың чызынын да ажилды.

(СЭТА).

Кыдат улус Тайваньны хостадыр деп бодууну шийтепиранияны дугайын медеглөп турар

ШАНХАЙ. Декабрь 27-де Шанхайга Шанхайны хөй-ниги органдарынын демократтыг партияларын болган бүдүрүлгө төлөөлөкчилериниң, а ол ышкаш чонунуң бүгү кезектериниң хөй кижилги митингиз болган. Митингизниң киржикчилери хоорайнын алды миллион чонунуң сеткил-салгыын илеретпешпаан, америк-чангайшкы «көзөгө» уугу, кыдаттын бөзүлүг демисээр — Тайвань ортууду хостаары дөп бүгү кыдат улус-

биле кады төнтүзүгө чедир демисээрине боттарынын шийтепиранияны дугайын медеглөөшөр.

Америк-чангайшкы (көзөгө) улус митингилер ол ышкаш Кантонга, Ханчжоуга, Фуцжоуга, Амога, Улугу, Аншунга, Яичжоуга болган Лоянга база чүртүчү эске-даа хоорайларында болуп өрткөлдө.

(СЭТА).

Германияның коммунисттиг партиязынын съездизинде

БЕРЛИН. ГЕР-нин съездизиниң декабрь 28-теги хуралында Вилли Мюнхуң өткөт илеткелениң талазы-биле саналдарын эгелезериниң муруну чарымында контроль болган ревизия комиссияларын өткөттарыны дынаан болган бадылаан.

Декабрь 28-те съездизге Швецияның Коммунисттиг партиязынын политбюро келжигү Юханссон болган Великобританияның Коммунисттиг партиязынын күсөкө келжигү Камбела олар байыр чедирип чүе чуулааганнар. Съездизиниң адресинге Венгрияны ажилчы чоннар партиязынын Төп Комитетинден болган Барыш Германияны ажилчы чоннарында хөй санын байырлар келген.

Декабрь 28-те өткөт илеткелдин талазы-биле саналдарга чүе чуулааганнар аныктарын болган күш-ажыкчы таралчыларын профивеледериниң ортузунга ГЕР-нин ажилында доктаатканнар.

БЕРЛИН. Германияның компартиязынын декабрь 29-тагы хуралынын эгезинде Совет Эвилелиниң коммунисттиг партиязынын Төп Комитетинден болган Кылаттын Коммунисттиг партиязынын Төп Комитетинден келген байырык чагааларын номчаа, ол байырлар төлөөлөкчилериниң димиттиг адыш чысаашканына угурашкан. СЭНП ТН-ның байырында чуулаап турары болза:

Германияның коммунисттиг партиязынын съездизинге

Совет Эвилелиниң Коммунисттиг партиязынын Төп Комитети Германияның Коммунисттиг партиязынын съездизинге ажил-дунманын байыры чедирип тур.

Германияның Коммунисттиг партиязы Германияны ажилчы чоннарынын амылчалчы эрге-ажыктары дөп, бодуунуң төрөң чүртүгүн чыгыс аай чөруу болган национал хамаарышпас чөруу дөп, тайынын камгалаары болган быжыглары дөп, Европага дайынның айымдыг

(СЭТА).

Францияның национал хуралында

ПАРИЖ. Францияны Национал хуралында декабрь 29-та Эдуард Эррионуң чуулаанын соонда депутат Лютөгө сөз берген. Париж дугурулгаларын бадылаар дөп саналдап турар кижилерин аразында Барыш Германияны чөптөлөкчелерин уураанынчылары баа дыка хөй, мындаза-даа олар америк ийишкыниң корткаш бадылап турарлар деп ол медеглөп. Германияның чөптөлөкчелерин күлөөсөз канчаарга-даа атлантика энгелдин «чарымышкыга» чедирбес дээрзи ол медеглөп.

Германияга тайбык көрөөзиниң дугайында чуулаажымышкынаар кылтыгырмышпаан, ол чуулаажымышкынаар париж дугурулгаларын бадылаанын соонда «барык бодууну аргаак» апаар деп чүвени Лютэ онзаал демдеглөп.

Француз социалисттерини баштыны Ги Молле Барыш Германияны чөптөлөкчелерини шыныктырын саналдаа. Мындаа-жөк ол кемчелер француз хөй-нигинын бүгү ниити угураанынчынынга таварып турар дээрзи ол билинген. Ол хирезинде-ле Ги Молле париж дугурулгаларын бадылаарыч кылтыгыр салып турган.

Ги Молле париж дугурулгаларын чылдам чок «артык күштериниң» дугайында аажоо үр чуулаап туруп бөргө, ол париж дугурулгаларын бадылаан соонда Совет Эвилели-биле чуулаажымышкынаар белен болуп деп чүе санап турарал, а херек кырында чуулаажымышкынаар канчаар-лаа аажоо уугу бергелешкенинере таварып бээр ышкымы деп Ги Моллен үе кирип Гастон Палевский олуруган черинден айтыгыр сала бөргө, Ги Молле харызылаар сөз тышпаан.

Оон соонда хамаарышпас республикачы Пьер Андре санап берген париж дугурулгалары дөп бадылаарың аң айымыдыг уругутарың болур, чүе дөргө эр, херөөкчө чыгыс-даа француз германияны чөптөлөкчелерин чүөөвейн турар» деп чүвени онзаал демдеглөп.

Эске-ла чамык депутаттарын санал бергенин соонда коммунист Пьер Виллонга сөз берген. «Европа дөп» бадылаарын бодат турар ажилар херек

ырында агрессия вермахты дөп бадылаары ол болур деп ол чуулааган. Францияның Коммунисттиг партиязы герман милитаризмин катап тургузарында шийтепирли-биле уураанып турар. Чүгө дөргө герман агрессия ариянын туртуугу чыа дайынны айымын күштелдирер. Француз коммунисттер болза Барыш Германияны дагы чөптөлөкчелеринге уураанып турар бүгү-ле кижилериниң политикалыг үеел-болдаларында хамаарыла чокка оларнын шүптүзү-биле кады ажилдаары боттарынын беленин бадылап турар деп ол айтыган.

Оон соонда хуралдын чалсары чарлаан.

ПАРИЖ. Франс Пресс агентствосунун динчактыгың алган көөргө, депутаттарга ийишкыны кылды болган париж дугурулгаларын бадылаарында ажилчы кылдыр бадылаашкынар чедип алыр соруга-биле Францияны Национал хуралында элчелегил орадажымышкын болган.

Яны-бүрү буржуаз партияларга хамаарып турар 20 хире депутаттар Национал хуралга бадылаашкы резолюцияны төлөкчелдин киргешер. «Атлантика нителекчелериниң келжигүниң аял-сеткил каттыгырталыгынын кадагаларында», «Барыш Европанын сырый каттыгымынын быжыгларында», «Эр төлөөлөкчелер чөвүлдө хуралды чымылдарында белеткел чөгуу-биле хандыгына бээр билек деп-доктааттыг чуулаажымышкынаары аразы-биле уластар аразының дүшкүрүгү чөруунуң таарыштырынын мога чокка чедип алдырында бодуунуң бердигенин дугайын Национал хурал медеглөп ол төлөкчелде неген турар.

Национал хурал чөптөлөкчелериниң хуралга, хыналалыг кызыры хандырылган эче тайбынын бүгү нацияларын аразында доктааттып тургузарында бүгү-ле чүдөлери кылырында болууну шийтепиранияны дугайын баа дагы медеглөп турар деп резолюцияны төлөкчелдинде чуулаап турар.